

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

**Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Целинная средняя общеобразовательная школа**

МБОУ Целинная СОШ

СОГЛАСОВАНО
зам. директора по УВР

Дандар Л.Д. /Дандар Л.Д./
«28» августа 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по родному языку (тувинский)

для 2 «б» класса

срок реализации программы-1 год

на 2023-2024 учебный год

Уровень начальное 1-4 классы

Издание подготовлено в соответствии с Федеральным государственным образовательным стандартом
Учебники и учебные пособия И.Ч.Эргил-оол Н.Ч.Дамба Н.М.Ондар

Целинное 2023

I. Тайылбыр бижик.

2-ги класстың тыва дыл программазын Тыва Республиканың ниити өөрөдигезинин эге школага 1-4 класстарга тыва дыл талазы-биле күрүне стандарттарынга дүүштүр Александра Касхоевна Ойдан-оол, Эртине Деспичековна Ондар, Наталья Чоодуевна Дамбаныы-биле тургускан. Ук программа Тыва Республиканың өөрөдиге, эртем болгаш аныяктар политиказының яамызының өөрөдиге-методиктиг чөвүлелиниң чөпшээрели-биле чырыкче парлаттынып үндүртүнгөн.

Өөрөдиглиг план Э.Д.Ондарның «Методиктиг сүмелериниң» дузазы-биле ажыглаттынмышан, уругларның шингээдип алган билиглерин, мергежилдерин, чаңчылдарын тыва дыл программазының негелделеринге дүүштүр эге класс башкыларынга А.А.Алдын-оолдуң «Диктантылар болгаш эдертиглер чыындызы»- биле хынаарын сүмелеп турар. Тыва Республиканың ниити өөрөдигезиниң национал девискээр кезээ 2-ги класс өөреникчилериниң ниити сайзыралынче, оларның билииниң практиктиг болурунче угланмышан, программаны тургузарда эртемнииниң, дес-дараалашкааның, көргүзүлүүнүн болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларның назы-харын барымдаалап тургаш тургускан.

2-ги класска И.Ч.Эргил-оолдуң, Л.Д.Аракчааның, В.Ш.Монгуштуң «Тыва дыл» номун Тыва Республиканың ниити болгаш профессионал өөрөдиге яамызы бадылап, парладып үндүргөн.

II. Тыва дыл программазының ниити характеристиказы.

Эге школага торээн дылды өөрөдиринин кол сорулгазы уругларнын аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадыры, оларнын угаан ажылын сайзырадыры-биле, кижини бооп хевирлеттинери-биле тудуш харылзаалыг. Ол чул дээрге, өөреникчилерни эки мозуш-шынарлыг, идепкейлиг, куш-ажылга ынак, хулээнген херээнге харысаалгалыг хамаатылар болурунга, таварышкан бергелерни бот миннип, ажып эртерин кижизидери, чаа чувени билип алыр чуткул-сонуургалын улам сайзырадыры болур.

Эге класс өөреникчилеринин угаан ажылын болгаш чугаазын сайзырадырынын айтырыгларын уре-туннелдиг шийтпирлээринден школага өөренир бугу эртемнерин чедииншикниг шингээдип алыры дорт хамаарылгалыг.

Чаартынган программада өөрөдиге материалдарын класстар аайы-биле хуваарда, чунун-даа мурнунда эртемнин бодунун логиказын барымдаалаан. Оон ынай 7-10 хар назылыг уругларнын назы-хар талазы-биле онзагайларын, оларнын чувени билип алырынга боданыр аргаларынын хире-шаан база өөренип корген.

Эге класстарга тыва дыл курузун система-контрастыг принципке ундезилээш, тургусканы өөрөдиге материалын улуг-улуг кезектеп шингээдип алыр арганы бээр.

Уруглар эге класстарга фонетиканын, лексиканын, грамматиканын, шын бижилгенин болгаш чугаа сайзырадылгазынын эргежок чугула, эн кол эге билиглерни алып. Олар устуку класстарга ооренир чуулдер-биле тудуш харылзаалыг, тыва дыл эртемнин амгы уеде чедишкиннеринге ундезилеттинген бооп турар. Оореникчилернин таныжар эге билиглери: состун фонетиктиг составы, состу слогтарга болгаш уткалыг кезектерге чарары, чугаа кезектеринин барык шуптузу болгаш оларнын эн кол хевирлери, янзылары, домактын чугула кежигуннери, элээн каш шын бижилгенин дурумнери. Ол ышкаш программада состун лексиктиг утказы, состун хой утказы, синонимнер, антонимнер-биле практика кырынга таныжары база кордунген.

III. Программанын унелиг кол угланыышкыннары.

«Тыва дыл» деп эртемни эге школанын 2-4 класстарыга ооредирин барымдаалаан кол угланыышкыннары:

- Оореникчилернин чогаадыкчы болгаш интеллектуалдыг шаан, бар курлавырын, сундузун, сонуургалын даштыкы хурээлелге, улусчу культурага, торээн дылынга, улусчу педагогикага даянып тургаш сайзырадыр;

- Ал-бодунга, ог-булезинге, торелдеринге, чонунга, социал хурээлелге, кижиторелгетенге, бугу делегейге хундуккел болгаш олар дээш харысаалга оореникчинин сагыш-чурумундан илерээр кылдыр кижизидер;

- Билигнин, шингээдилгенин болгаш дуржулганын, ол ышкаш ооредилгенин янзы-буру хевирлеринин системазын уругларнын этнопсихологтук онзагайларын болгаш назы-харын барымдаалап чедирер;

- Уругларнын айыыл чок чоруун хандырап, мага-бодунун болгаш психиктиг кадыкшылын улусчу дидактика аргалары-биле камгалаар, быжыктырап;

- Уругнун бот-тускайлан онзагайларын кадагалаар болгаш анаа деткимче коргузер.

2-ги класска тыва дылды ооредириниң кол сорулгалары:

1. Уругларны медреселдиги-биле шын номчуур, бижиир болгаш шын чугааланыр кылдыр ооредир;

2. Оларга торээн дыл болгаш литература талазы-биле эге билиглерни бээр;

3. Уругларны ном ажыглаарынга чаңчыктырап болгаш оларның дылга сонуургалын, номчулгаже болгаш билиглерже чүткүлүн хайныктырап;

4. Номчулга болгаш бижилге-биле холбаштыр бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга үндезилээш, өөреникчилерни материалистиг узел-бодал-биле чепсеглээр;

5. Уругларны мораль болгаш этика талазы-биле кижизидер;

6. Ооренип турар чүүлдерни сайгарып, болүктеп деннеп, түннеп билиринге, оларның иштинден кол болгаш чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарынга оореникчилерни чаңчыктырап.

IV. Бот-тускайлан, предметтиг, метапредметтиг хевирлеттинери.

2-ги класска тыва дыл программанын шингээткенинин түннелинде:

Оореникчилерниң бот-тускайлан хевирлеттинген турары:

- Торээн дылывыс харылзажырынын база мээ-медереливисниң шынарын коргузериниң кол чепсээ;

- Торээн дыл национал культуравыстың кол болушкуну;

- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдың бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чоптүг ажыглап билири.;

- Торээн дылын улаштыр оорениринге сонуургалын оттурары;

- Аас болгаш бижимел чугаага дылдың уран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.

Оореникчилерниң билииниң хевирлеттинери:

-Торээн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттырарына оореникчинин бот киржилгези;

- Аас чугаага дылдын уран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландыраы.

Оореникчилерниң предметтиг хевирлеттинген турары:

- Чаа материалды ханы билип алырынче угланган ажылдарны; номчулга, бижилге, уругларны янзы-бүрү бот- ажылдары, чугаасайзырадылгазы.

- Уннер болгаш ужуктерни ылгап билири.

- Ажык болгаш ажык эвес уннерни ылгап билири.

- Состерни слогтарга чарары.

- Состү шын кужуруп билири.

- Алфавитте ужуктерниң туружун болгаш ооң ужур-дузазын билири.

- Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактарын ылгап болгаш чогаадып билири.

-Домактың чугула кежигуннерин тып болгаш шыйып билири.

- Кым? чүү? кымнар? чүлөр? кандыг? чүлүг? канчап тур? деп айтырыгларны ылгап билири.

- Сюжеттиг чуруктар-биле чугаа сайзырадырының ажылдарын чорудары.

- Домак болгаш харылзаалыг чугааны ылгап билири.

- 40-70 хире состен тургустунган эдертигни бжири.

Оореникчилернин билиинин хевирлеттинери:

-Торээн дылының бугу уннерин болгаш ужуктерин, оларның кол ылгалын билген ужурлуг.

-Состерде уннерни ылгап, оларның туружун тодарадып билер.

-Ажык, ажык эвес уннерни болгаш ужуктерни, кыска, узун ажык уннерни болгаш ужуктерни бот-боттарындан ылгап шыдаар.

-Домактарның болгаш состерниң анализ-синтезтиг сайгарылгазын кылып, домактардан состерни ылгап тывар.

- Состерни слогтарга чарып болгаш слог аайы-биле кожуруп билер.

- Алфавиттиң ужуктерин, оларның туружун билер.

- Домактарның чугула кежигуннерин тып болгаш шыйып билер.

-Бижимел болгаш парламал шриф-биле бжиттинген состерни, домактарны иштинде слогтап адап тура, шын дүжүрүп бжири.

-Домак эгезинге улуг үжүктү бижиир, соолунге улуг секти, айтырыг, кыйгырыг демдектерин херек таварылгаларда салып билир.

- Хуу чүве аттарынга улуг ужук бижиир.

- Торел состерни болүктөп, тып билир болгаш дазылын ангылап билир.

- Кым? чүү? кымнар? чулер? кандыг? чүлүг? канчап тур? деп айтырыгларны ылгап билир.

- Харылзаалыг чугаа тургузуп билир.

- 40-70 состен тургустунган эдертигни бижип билир.

Оореникчилерниң метапредметтиг хевирлеттинген турары:

А) Ушкарып-башкарарынын:

Чогуур деннелге хевирлеттинген турар ужурлуг чүүлдери:

- Ооренип турар эртеминиң тема, болүк аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;

- Башкынын удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны күүседип ооренири;

-бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг,пунктуациалыг частырыгларны тып билирин боттандыраp.

Оореникчилерниң хевирлеттинген турары:

- Ооренген темазынга алган билиглерин түңнеп болгаш үнелеп билирин боттандыраp;

- Тыва дылдын негелдери-биле өөренип алган дүрүмнерин ажыглап билири.

Б)Ханы билип алыышкын:

Чогуур деннелге хевирлеттинген турар ужурлуг чуулдери:

- Ооредилге даалгаларын күүседип турар үеде херек ужурлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;

- бодунуң назы-харынга дүүштүр янзы-буру словарьларга, справочниктерга даянып билири;

- дылдың негелдерин күүседирде янзы-бүүру схемаларны, модельдерни, символ-демдектерни ажыглап билири

- белен таблицаларны, схемаларны, созүглелдерни немээри

- дылдын адырлары: үн. үжүк, сос тургузуу, чугаа кезээ, домак кежигүнү, бодүүн домак дугайында алган билиглерин деннеп, болүктөп, тып, ажыглап билири;

- алган билиглерин план болгаш таблица дузазы-биле системажыдып, болүктөп, түңнеп билири;

- состе орфограммаларны янзы-бүүрү аргалар-биле хынап билири;

- номчаан созүглелдериниң кол утказын ылгап үндүрери;

- бодунуң чугаазын тода болгаш билдингир кылдыр дыңнакчыга дамчыдып билири;

Оореникчилерниңбилиниң хевирлеттинген турары болгаш ооренип алыр аргалары:

- Библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- Аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиги-биле тургузуп билири;
- Болушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып дамчыдып билири;
- Алган медээлерни сайгарып, критикалап билири;

В) Коммуникативтиг

Чогуур деннелге хевирлеттинген турар уjurлуг чүүлдери:

- аас чугаага диалогту ажыглап билири;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чаңгыс аай түңнелге келиринге өөредери;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чаңчыгары;
- билдинмес чүүлдеринге айтырыгларны салып билири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Оореникчилерниңбилиглериниң хевирлеттинген турары болгаш ооренип алыр аргалары:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медээни, билигни чедирери;
- удур-дедир хыналда үезинде бот-боттарынга дузаны үезинде чедирип билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары

1-4 класстарга торээн дыл устуку класстарга ооренир тыва дыл болгаш литература эртемнериниң белеткел чадазы болбушаан, колдуунда-ла практиктиг сорулгаларны чедип алырынче угланган.

Тыва дылдың календар-тематиктиг планнаашкыны 2 класс (неделяда 3шак)

№	Темазы	шагы
1	Катаптаашкын.	5
2	Уннер болгаш ужуктер	36
3	Сос	36
4	Домак болгаш харылзаалыг чугаа	36
		102

